

บทที่ 1

สถิติเบื้องต้นกับคอมพิวเตอร์

1. ความหมายของสถิติ ข้อมูล และตัวแปร

1.1 ความหมายของสถิติ (statistics)

สถิติ มีความหมายแยกออกเป็น 2 ประการ คือ

(1) ความหมายดั้งเดิมของสถิติคือ สถิติตัวเลข แผนภูมิ หรือกราฟ เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องประชากร การเกษตรกรรม การเมืองและเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น สถิติการเกิด สถิติคนไม่มีงานทำ สถิติอุบัติเหตุในท้องถนน สถิติผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งปอด

(2) สถิติศาสตร์คือ คณิตศาสตร์ประยุกต์เป็นเครื่องมือของนักวิจัยที่ใช้ศึกษาข้อมูลที่สังเกตได้จากกลุ่มตัวอย่างหรือประชากร โดยอาศัยระเบียบวิธีทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความหมายข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและกราฟ ตลอดจนถึงการพัฒนาตัวแบบทางสถิติ (statistical model) เพื่อศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ และใช้ตัวแบบทางสถิติในการทำนายค่าที่เป็นตัวเลข ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจและการประเมินค่าความเสี่ยงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ สถิติศาสตร์จึงเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วทำการสรุปอ้างอิงไปสู่ประชากร

1.2 ความหมายของข้อมูล (data)

ข้อมูลคือ วัตถุคิขของสถิติศาสตร์ซึ่งได้จากการวัด (measurement) และการนับ (counting) ตัวอย่างเช่น ข้อมูลน้ำหนัก ความสูง ความดันโลหิต อุณหภูมิ ความชื้น ได้จากการวัด ส่วนข้อมูลที่ได้จากการนับ ตัวอย่างเช่น จำนวนผู้เป็นโรคเอดส์ จำนวนมารดาที่สูบบุหรี่ระหว่างการตั้งครรภ์ จำนวนผู้สอบผ่านเกณฑ์

สเกลการวัดข้อมูลขึ้นกับลักษณะของข้อมูลหรือตัวแปร ดังนี้ คือ

(1) สเกลแบบแบ่งประเภท (nominal scale) ตัวอย่างเช่น การนับถือศาสนา อาจแบ่งเป็น พุทธ คริสต์ อิสลาม อื่น ๆ อีกตัวอย่างคือ การเดินทางมาทำงาน อาจแบ่งเป็น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน รถเมล์เดิน เป็นต้น

(2) สเกลแบบอันดับ (ordinal scale) ตัวอย่างเช่น ทศนคติต่อการทำแท้งอย่างถูกกฎหมาย อาจให้เลือกตอบว่า ไม่เห็นด้วยทุกกรณี เห็นด้วยบางกรณี เห็นด้วยทุกกรณี

(3) สเกลแบบช่วง (interval scale) ตัวอย่างเช่น การวัดอุณหภูมิ คะแนนสอบ ซึ่งการวัดแบบนี้ไม่มีจุดศูนย์ที่แท้จริง

(4) สเกลแบบอัตราส่วน (ratio scale) ตัวอย่างเช่น การวัดน้ำหนัก ความสูง ปริมาณผลผลิต จำนวนบุตร

1.3 ความหมายของตัวแปร (variables)

ตัวแปร หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของคน สัตว์ สิ่งของ หรือหน่วยตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันระหว่างคน สัตว์ สิ่งของ หรือหน่วยตัวอย่างหนึ่ง ๆ ตัวอย่างเช่น เพศ อายุ อาชีพ น้ำหนัก ความสูง ความดันเลือด ความเชื่อ คะแนนการสอบ ระดับการศึกษา การเป็นโรค

ตัวแปรแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) ตัวแปรเชิงปริมาณ (quantitative variables) ได้แก่ คุณลักษณะซึ่งสามารถวัดค่าได้ ตัวอย่างเช่น อายุ น้ำหนัก ความสูง ความดันเลือด คะแนนสอบ

(2) ตัวแปรเชิงคุณภาพ (qualitative variables) ได้แก่ คุณลักษณะซึ่งไม่สามารถวัดค่าได้ทำได้เพียงแบ่งประเภท หรือจัดอันดับให้เท่านั้น ตัวอย่างเช่น เพศ อาชีพ ความเชื่อ ระดับการศึกษา การเป็นโรค ดังนั้นค่าของตัวแปรชนิดนี้จึงทำได้โดยการนับ

2. ความหมายของประชากรและตัวอย่าง

2.1 ประชากร (population)

ประชากร หมายถึง กลุ่มของคน สัตว์ สิ่งของ ต้นไม้ อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ที่มีขนาดใหญ่มากที่สุด และมีคุณลักษณะที่เราสนใจศึกษาในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ หรือในขอบเขตหนึ่ง ๆ ประชากรอาจมีจำนวนนับได้หรือนับจำนวนไม่ได้ก็ได้ ตัวอย่างเช่น ประชากรต้นทุเรียนในสวนของเกษตรกรในจังหวัดระยอง ประชากรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพฯ ประชากรหมู่

ในฟาร์มที่ถูกเลี้ยงด้วยอาหารผสมสารเร่งเนื้อแดงในประเทศไทย ประชากรผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก ในประเทศไทย ประชากรชาวนาที่ยังใช้ควายไถนาในประเทศไทย ประชากรปลาตะเพียนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

2.2 ตัวอย่าง (sample)

ตัวอย่าง หมายถึง ส่วนหนึ่งของประชากรที่เราสนใจศึกษา สมมติว่าประชากรที่เราสนใจศึกษาคือ ความยาวของปลาตะเพียนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการโดยจับปลาตะเพียนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาจำนวนหนึ่งเท่านั้นจากจุดต่าง ๆ บางจุดในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แล้ววัดความยาวของปลาตะเพียน ปลาตะเพียนกลุ่มนี้เรียกว่าตัวอย่าง

3. ประเภทของสถิติ

อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 สถิติพรรณนา (descriptive statistics)

เป็นหลักการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้ในรูปแบบของการบรรยาย โดยอาจนำเสนอข้อมูลในรูปตาราง การแจกแจงความถี่ กราฟรูปภาพต่าง ๆ หรืออาจเป็นการวัดคุณลักษณะของสิ่งที่สนใจโดยใช้การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง เช่น ค่าเฉลี่ย มัชฐาน การวัดการกระจายของข้อมูล เช่น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พิสัย

3.2 สถิติสรุปอ้างอิง (inferential statistics)

มีวิธีการ 2 วิธีคือ

3.2.1 สถิติอิงพารามิเตอร์ (parametric statistics)

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของประชากร มีเนื้อหา 2 เรื่องใหญ่ ๆ คือ การประมาณค่าพารามิเตอร์ของประชากร เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าสัดส่วน และการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับพารามิเตอร์ของประชากร เพื่อสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ตัวอย่างสถิติ เช่น ถ้าต้องการทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรไม่เกิน 2 กลุ่ม สถิติที่ใช้ทดสอบคือ t-test ถ้าต้องการทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรมากกว่า 2 กลุ่ม สถิติที่ใช้ทดสอบคือ F-test

สิ่งที่ต้องพิจารณาในการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัย คือ ลักษณะของข้อมูล เป็นไปตามข้อกำหนดหรือข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) ของการใช้สถิตินั้น ๆ หรือไม่ เช่น

ข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ t-test

(1) ข้อมูลหรือตัวแปรที่ได้จากการวัดเป็นข้อมูลแบบต่อเนื่อง มีสเกลการวัดเป็นแบบช่วงหรือแบบอัตราส่วน

(2) ข้อมูลที่เป็นอิสระกันในแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปกติ

ข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ F-test ในการวิเคราะห์ความแปรปรวน

(1) ข้อมูลหรือตัวแปรที่ได้จากการวัดเป็นข้อมูลแบบต่อเนื่องมีระดับการวัดเป็นแบบช่วงหรือแบบอัตราส่วน

(2) ความเป็นอิสระของหน่วยตัวอย่างในกลุ่มเดียวกันและระหว่างกลุ่ม

(3) ประชากรแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปกติ

(4) ความแปรปรวนของประชากรแต่ละกลุ่มเท่ากัน

3.2.2 สถิติไม่อิงพารามิเตอร์ (nonparametric statistics)

ในสถิติอิงพารามิเตอร์เราจำเป็นต้องทราบเกี่ยวกับการแจกแจงความน่าจะเป็นของข้อมูล การสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์บางครั้งอาจไม่เหมาะสมหรือทำไม่ได้ เนื่องจากการที่จะบอกว่ากลุ่มตัวอย่างมาจากการแจกแจงแบบใดแบบหนึ่งอาจไม่มีเหตุผลเพียงพอ ในทางปฏิบัติเราสามารถบอกได้ยากมากกว่ากลุ่มตัวอย่างของเราจากการแจกแจงแบบใด ในกรณีเช่นนี้เหมาะสมที่จะใช้การสรุปอ้างอิงแบบไม่อิงพารามิเตอร์

ในกรณีที่เราไม่ทราบการแจกแจงความน่าจะเป็นของข้อมูล หรือขนาดตัวอย่างเล็กหรือตัวอย่างสุ่มมาจากประชากรที่มีการแจกแจงไม่ใช่แบบปกติ ลักษณะข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีสเกลการวัดแบบแบ่งประเภทหรือแบบอันดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ ดังนั้นจึงอาจจำเป็นต้องใช้วิธีการของสถิติที่ไม่อิงพารามิเตอร์ ซึ่งได้แก่ Chi - Square test , Binomial test , Runs test , Kolmogorov – Smirnov test , Wilcoxon test , Sign test เป็นต้น

4. บทบาทของคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ทางสถิติ

ในระเบียบวิธีทางสถิติซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความหมายข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลนั้น มีวัตถุประสงค์เป็นตัวเลขจำนวนมากมาย ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลก็มีการคำนวณด้วยสูตรต่าง ๆ ที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งการคำนวณด้วยมือ

หรือเครื่องคิดเลขธรรมดาทำได้ยาก และอาจมีความผิดพลาดจากการคำนวณได้สูง ทำให้อาจต้องมีการคำนวณซ้ำเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการคำนวณ แต่เมื่อใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการคำนวณในขั้นตอนต่าง ๆ ของระเบียบวิธีทางสถิติที่มีความยุ่งยากซับซ้อนของสูตรทางคณิตศาสตร์นั้นกลายเป็นเรื่องง่าย ใช้เวลาน้อย และมีผลการคำนวณที่ถูกต้องเชื่อถือได้ ทำให้เรามีเวลามากขึ้นในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลคียบก่อนการวิเคราะห์ทางสถิติและมีเวลามากขึ้นสำหรับการพิจารณาความหมายของผลการวิเคราะห์

โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติขนาดใหญ่ที่รู้จักกันแพร่หลายได้แก่ โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) โปรแกรม SAS (Statistical Analysis System) โปรแกรม MINITAB เป็นต้น ในหนังสือเล่มนี้จะอธิบายการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows version 12 ที่ใช้กับเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ ที่มีระบบปฏิบัติการ Windows สามารถรับข้อมูลที่สร้างจากโปรแกรมประเภทต่าง ๆ ได้เช่น Excel Microsoft Word เป็นต้น เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่นิยมใช้กันมากมีแพร่หลายหาได้ง่าย ราคาไม่แพง และวิธีการใช้โปรแกรมสะดวกไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ใช้ง่าย

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะประกอบด้วย การเก็บข้อมูล (data collection) และการรวบรวมข้อมูล (data compilation) วิธีการเก็บข้อมูลก็ทำได้หลายวิธี อาจแบ่งได้เป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

(1) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (collection of secondary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากข้อมูลที่ผู้อื่นได้ทำการเก็บรวบรวมไว้แล้ว ผู้วิจัยเพียงทำการรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นมาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

(2) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (collection of primary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมตัวอย่างเช่น แบบสอบถาม (questionnaire) แบบสัมภาษณ์ (interview schedual) แบบทดสอบ (Test) เป็นต้น หรืออาจใช้วิธีการสังเกตโดยตรง (direct observation) โดยสังเกตจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าข้อมูลอาจได้มาจากการวัด (measurements) ด้วยเครื่องมือ หรือจากการสังเกต (observations) ก็ได้

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ต้องดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ความครบถ้วน และข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาดีแล้ว ก่อนจะนำไปวิเคราะห์ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ต้องสร้างคู่มือลงรหัส ขั้นตอนต่อไปคือ การลงรหัสข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลให้เป็นตัวเลข ตามลักษณะของข้อมูลหรือตัวแปร ตัวอย่างเช่น การศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการให้บริการสื่อการเรียนการสอนในศูนย์เรียนรวม

ตัวอย่างการสร้างคู่มือลงรหัส

ลำดับ ที่	ชื่อตัวแปร	ความหมายของตัวแปร	ค่าของตัวแปรและความหมาย	คอลัมน์ ที่
1	ID	เลขที่ของตัวอย่าง	001 – 500	1 – 3
2	SEX	เพศ	1 = ชาย, 2 = หญิง	4
3	DEP	คณะ	1 = คณะเกษตร 2 = คณะวิศวกรรมศาสตร์ 3 = คณะศึกษาศาสตร์	5
4	EQUIP	เครื่องมือสื่อการเรียน	1 = เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 2 = เครื่องฉายแผ่นใส 3 = เครื่องฉายภาพทึบแสง 4 = เครื่องฉายสไลด์	6
5	ITEM1	ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องฉายโปรเจกเตอร์	1 = ใช้งานไม่ได้เลย 2 = ใช้งานได้บางครั้ง 3 = ส่วนใหญ่ใช้งานได้ดี 4 = ใช้งานได้ดีมาก	7
6	ITEM2	ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องฉายภาพทึบแสง	1 = ใช้งานไม่ได้เลย 2 = ใช้งานได้บางครั้ง 3 = ส่วนใหญ่ใช้งานได้ดี 4 = ใช้งานได้ดีมาก	8

การลงรหัสข้อมูลเป็นขั้นตอนการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นำมาแปลงเป็นตัวเลขตามคู่มือลงรหัส ทำทีละหน่วยตัวอย่างจนครบทั้งกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนต่อไปคือ การบันทึกข้อมูลลงในแผ่นดิสก์ สามารถใช้โปรแกรม Excel ช่วยในการบันทึกข้อมูลได้ ก็จะได้เพิ่มข้อมูลที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เช่น โปรแกรม SPSS ได้ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างแฟ้มข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการจัดการแฟ้มข้อมูลจะอธิบายในบทต่อไป